

Andries Van den Abeele

Joseph-Basile Van Praet opnieuw bekeken

Simone Balayé (1925-2002)¹ heeft in haar monumentaal werk *La Bibliothèque Nationale des origines à 1800* (Genève, 1988) terecht geschreven: *Van Praet n'a pas encore fait l'objet de l'étude qu'il mérite*². Een kwarteeuw later is dit nog niet anders. In een recente publicatie van de Bibliothèque nationale wordt hij nochtans genoemd als *l'un des plus grands conservateurs qu'ait connu le département*³.

Wat we weten over de Bruggeling Joseph-Basile-Bernard Van Praet (Brugge 29 juli 1754 - Parijs 5 februari 1837), die in uitzonderlijke tijden conservator van de Bibliothèque nationale in Parijs werd, komt voornamelijk voort uit beknopte en niet altijd accurate levensberichten die kort na zijn dood verschenen en sindsdien werden overgeschreven of met enige fantasie aangevuld. Wat Simone Balayé hieraan bij kleine toetsen heeft toegevoegd, toont nochtans aan dat er heel wat méér over hem te zeggen valt. Hopelijk zal ooit iemand in de archieven van de Bibliothèque Nationale alles wat over Van Praet te vinden is, in detail uitpluizen. Het belang dat hij heeft gehad voor de ontwikkeling van de Bibliothèque du Roy, die in zijn tijd achtereenvolgens werd omgedoopt tot Bibliothèque nationale, Bibliothèque impériale en Bibliothèque royale, om later (maar toen was hij er niet meer bij) opnieuw Bibliothèque nationale te worden, wettigt een betere kennismaking.

DE BIOGRAFISCHE NOTITIES

In afwachting van een exhaustieve biografie, zijn we voornamelijk aangewezen op de biografische notities die kort na de dood van

1 Michel DELON, *In memoriam Simone Balayé (1925-2002)*, in: *Revue d'histoire littéraire de la France*, 2002/4 Vol. 102, p. 699-700.

2 A .w., p. 297.

3 Jean-François FOUCAUD, *Bibliothèque nationale de France, Gardes et conservateurs du département des Imprimés de 1720 à 1998*, Paris, 2006.

Joseph-Basile aan hem werden gewijd en die van de hand waren van personen die hem op latere leeftijd, al dan niet van nabij, hadden gekend. Het gaat om teksten van de hand van baron de Reiffenberg⁴ (1837), Alexis-Paulin Pâris⁵ (1837), Pierre Daunou⁶ (1839) en Charles Magnin⁷ (1843).

Frederic-Auguste de Reiffenberg (1795-1850), filosoof en historicus, was directeur van de Koninklijke Bibliotheek in Brussel en reisde af en toe naar Parijs. Hij leerde Van Praet pas persoonlijk kennen in 1822 of 23 en was dus zeker geen deskundige over de jeugdijaren, zelfs niet over het geheel van de carrière van zijn veertig jaar oudere collega⁸. Pierre Daunou (1761-1840), een voormalig priester en vicaris-generaal, lid en voorzitter van de Conseil des Cinq-Cents, lid en kortstondig voorzitter van het Tribunaat (1800-1802), werd hoofdrijksarchivaris (1804-1840), met een onderbreking waarbij hij opnieuw parlamentslid was (1819-1831)⁹. Charles Magnin (1793-1862) was een jonge collega van Van Praet, die in 1832, na de dood van Louis Demanne (1773-1832) 'conservateur-administrateur des imprimés' was geworden¹⁰. Alexis-Paulin Pâris (1800-1881) was een nog jongere medewerker (1828)

4 J. STECHER, *Frédéric-Auguste de Reiffenberg*, in: Biographie nationale de Belgique, T. XVIII, Brussel, 1905, col. 887-918.

5 *Notice sur Paulin Pâris*, in: Histoire littéraire de la France, T. XXIX, Parijs, 1885.

6 R. LIMOUZIN-LAMOTHE, *Pierre Daunou*, in: Dictionnaire de biographie française, T. X, Parijs, 1965; Philippe SEGUIN, *240 dans un fauteuil. La saga des présidents de l'Assemblée*, Parijs, Seuil, 1995, blz. 551-554; Gérard MINARD, *Pierre Daunou, l'anti-Robespierre. L'itinéraire d'un juste*, Toulouse, Privat, 2001.

7 SAINTE-BEUVE, M. *Charles Magnin ou un érudit écrivain*, in: Nouveaux lundis, nouvelle édition, Paris, Calmann Lévy, 1884, tome cinquième, p. 476-478; Henri WALLON, *Notice sur la vie et les travaux de M. Charles Magnin*, Paris, 1874.

8 F. A. de REIFFENBERG, *Notice biographique sur Mr. Jos. Bas. Bern. Van Praet, conservateur de la Bibliothèque royale à Paris*, lue dans la séance de l'Académie des sciences et belles-lettres du 16 décembre 1839, in: Annuaire de l'Académie Royale des sciences et des belles-lettres de Bruxelles, 1840, p. 161-178. Idem in: Annuaire de la Bibliothèque royale de Belgique, 1840, p. 123-143.

9 P. DAUNOU, *Notice historique sur la vie et les ouvrages de M. van Praet*, lue à la séance publique du 9 août 1839, par M. Daunou, secrétaire perpétuel de l'Académie des inscriptions et belles-lettres, Paris, F. Didot frères, [1839].

10 C. MAGNIN, *Joseph Van Praet* in: Biographie Universelle (Louis Michaud), 1843, T. 34, p. 283-286, evenals een tweede, wat uitgebreider *Notice historique sur J. B. B. Van Praet*, Paris, imprimerie Duverger, 1845.

en adjunct-conservator (1831) in de afdeling manuscripten van de Bibliothèque nationale¹¹.

De necrologieën die deze heren aan Van Praet wijdden waren bedoeld om te worden voorgelezen tijdens de jaarvergadering van geleerde genootschappen en nadien in hun annalen te worden gepubliceerd of in een biografisch woordenboek te worden opgenomen. Uiteraard ging hierbij de belangstelling hoofdzakelijk naar de activiteiten van Joseph Van Praet als bibliothecaris. De teksten hadden niet de bedoeling een accurate en uitvoerige levensbeschrijving te zijn. Vooral over zijn jeugd en over het begin van zijn loopbaan waren de auteurs maar heel gedeeltelijk ingelicht.

DE JEUGDJAREN VAN VAN PRAET

De geboorte- en doopdatum van Joseph Van Praet staat vast: 29 juli 1754, hoewel verschillende auteurs 27 juli schreven. Zelfs in de notities van de Bibliothèque nationale staat nog altijd de datum van 27 juli¹². Zijn kinderjaren bracht hij uiteraard in Brugge door, in de Kuipersstraat, in de schoot van het gezin van Joseph-Ignace Van Praet en Marie-Anne Hergosse, lakenhandelaars en vanaf 1762 boekhandelaars en drukkers. In die overstap vond ook de carrière van Joseph-Basile zijn oorsprong, zoniet was hij wellicht ook lakenhandelaar geworden. De eerste opvoeding die hij genoot was minstens tweetalig, gelet op de Franse herkomst van zijn moeder. Pâris en Magnin (beiden in een eerste notitie) en Daunou zegden niets over zijn jeugdijaren, terwijl Reiffenberg, Pâris en Magnin (beide laatsten in een tweede notitie) een paar oppervlakkige elementen vermeldden, waarvan de oorsprong niet bekend is en de exactheid problematisch. De auteurs waren geen Bruggeling en drie onder hen waren veel jonger dan Van Praet. Ze konden bij de familie niets meer vernemen: alle broers en zussen van Joseph-Basile waren overleden. De enige bron, behalve wat Joseph hen

11 A.-P. PÂRIS, *Nécrologie Van Praet*, in: *Messenger des sciences et des arts de la Belgique*, Gent, 1837, p. 160-163. *Notice sur Mr. Van Praet*, in: *Mémoires de la Société des Antiquaires de France*, 1839.

12 Jean-François FOUCAUD, a. w.

eventueel zelf zou hebben meegedeeld, kon Jules Van Praet (1806-1887)¹³ zijn, maar die wist, als hij al werd geraadpleegd, waarschijnlijk ook niet zo veel over de jeugd van zijn oom.

Trouwens, die jeugdijaren en zijn eerste activiteiten, alvorens hij in de bibliotheek belandde, interesseerden de auteurs van de levensberichten niet erg. Hun onvolledigheid lag aan de basis van de onnauwkeurigheid en de onjuistheden van latere geschriften, zoals die van de twintigste-eeuwse auteurs Paul Bergmans¹⁴ en Carlo Bronne¹⁵, die vroegere verkeerde berichten kopieerden en er een en ander bij fantaseerden. In Brugge is in recente jaren over Joseph-Basile Van Praet en zijn familie geschreven door Lori Van Biervliet¹⁶ en door mezelf¹⁷.

VAN PRAET EN LE COLLÈGE D'ARRAS

Vanaf een bepaalde leeftijd verliet Van Praet Brugge om leerling te worden in een school in Frankrijk. Om welke school ging het, vanaf welke datum en tot wanneer? De logica dicteert dat hij rond 1765 aan middelbare studies begon en die rond 1772 beëindigde. In een paar biografische notities wordt gemeld dat hij op vijftienjarige leeftijd, dus pas in 1769 naar een Frans college trok. Het is dan ook goed mogelijk dat hij de drie eerste jaren van het middelbaar

13 Ernest DISCAILLES, *Jules Van Praet*, in: *Biographie nationale de Belgique*, T. XVIII, Brussel, 1905, col. 165-194.

14 Paul BERGMANS, *Joseph-Basile-Bernard Van Praet*, in: *Biographie nationale de Belgique*, T. XVIII, Brussel, 1905, col. 154-163; *Joseph-Ignace Van Praet*, col. 163-165; *L'imprimeur-libraire brugeois Joseph-Ignace Van Praet*, in: *Annales de l'Académie d'archéologie de Belgique*, 1904.

15 Carlo BRONNE, *Jules Van Praet*, Brussel, 1943.

16 L. VAN BIERVLIET, *Nieuw licht op J. B. B. Van Praet met aantekeningen over zijn relatie met J. Goethals-Vercruyse*, in: *Biekorf*, 1990, p. 262-271; *De boekenas Brugge-Parijs. Joseph-Basile Van Praet (1752-1837), bibliothecaris in Parijs en weldoener van de openbare bibliotheek Brugge*, in: L. VANDAMME (red.), *The Founding Fathers. Het bibliotheeklandschap in Brugge omstreeks 1800*, Brugge, 2004, p. 47-74.

17 A. VAN DEN ABEELE, *Drukker Joseph Van Praet in de Kuipersstraat*, in: *Biekorf*, 1995, p. 196-211; *De Brugse drukker-uitgever Joseph Van Praet (1724-1792) en zijn tijd*, in: *Handelingen van het Genootschap voor Geschiedenis in Brugge*, 1996, p. 98-138; *De zoons van drukker-uitgever Joseph Van Praet*, in: *Biekorf* 1997, p. 206-221; *Jules Van Praet*, in: *Bulletin van de Vereniging van de adel, Brussel, 2002*; *Bibliotheken en boekenbedrijf in Brugge op het einde van de 18de eeuw. De wereld omheen Joseph-Ignace Van Praet*, in: *The Founding Fathers*, a. w., p. 9-26.

onderwijs in een Brugse school doorliep, bij de jezuiten of bij de augustijnen, en vervolgens de drie hoogste jaren in Frankrijk.

Waar in Frankrijk? Steunende op wat Charles Magnin in zijn meer uitgebreide biografische notitie schreef, vermelden sommige levensberichten dat hij in een college in de stad Atrecht op internaat was. Was dit wel juist? Er bestond natuurlijk wel een middelbare school in Atrecht, maar is het wel daarheen dat Van Praet werd gestuurd? Zeer waarschijnlijk niet. Baron de Reiffenberg vermeldde immers duidelijk dat hij in het *Collège d'Arras* in Parijs had gestudeerd: *Il fréquentait en 1769 à Paris le Collège d'Arras*. Dit was één van de talrijke kleine colleges die afhingen van het *Lycée Louis-le-Grand* en langs daar van de Universiteit van Parijs. Na veel ups and downs was het Collège d'Arras in 1762, net als 27 andere colleges, administratief overgenomen door Louis-le-Grand¹⁸. Gesticht in de veertiende eeuw, had het Parijse Collège d'Arras vanaf de zestiende eeuw een tegenhanger aan de universiteit van Douai en was er ook een College van Atrecht in Leuven.

Als de Reiffenberg gelijk had, dan proefde Van Praet al heel vroeg van de sfeer van de hoofdstad en werd hij wellicht toen al door zijn vader aan een collega-boekhandelaar toevertrouwd. In dit geval is er veel kans dat hij bij die collega inwoonde en als extern het college bezocht. Was hij houder van een beurs in Collège d'Arras? Niet helemaal onmogelijk, maar toch weinig waarschijnlijk aangezien zijn vader niet arm was. Het is niet zeker, maar ook niet onmogelijk dat Van Praet toen kennis maakte met de jonge heren Camille Desmoulins (1760-1794) en Maximilien de Robespierre (1758-1794) die vanaf 1769 in het Collège d'Arras school liepen, al was het in een jongere klas.

Bij nadere lezing kan ook de vermelding bij Magnin in dezelfde zin als die bij Reiffenberg worden gelezen. Hij schreef immers: *Envoyé à l'âge de quinze ans au collège de la ville d'Arras*, waarmee

¹⁸ Maurice DONNAY, *Le lycée Louis le Grand*, Parijs, éditions Gallimard (NRF), collection Collèges et Lycées, Parijs, 1939.

hij niet persé een school in Atrecht kan bedoeld hebben maar, net als Reiffenberg, het Parijse college dat de naam van die stad droeg. Pâris was in zijn tweede biografische notitie wel van oordeel dat Van Praet in de stad Arras college had gelopen en niet in Parijs. Hij schreef dit om Reiffenberg tegen te spreken. Zijn argument was dat het Collège d'Arras in Parijs tegen die tijd geen beurzen meer toekende. Alsof Van Praet een beurs nodig had om zijn studies te bekostigen.

Een eerste klein mysterie dus, dat hopelijk tot opsporingen kan leiden in de leerlingenlijsten van het Parijse *Collège d'Arras*, als ze voor die jaren nog bestaan¹⁹. Ik ga er alvast van uit dat de verklaring door Reiffenberg te duidelijk is om niet bij voorkeur te worden aanvaard en dat de tegenindicatie die Pâris verwoordde op niets dan een 'sentiment' berustte. Dat Van Praet vanaf zijn vijftiende in de Franse hoofdstad woonde en studeerde moet natuurlijk invloed op hem hebben gehad en hem op een heel andere manier hebben doen evolueren dan wanneer hij in een provinciestad zoals Brugge of Atrecht was opgegroeid.

VERBLIJFPLAATS TUSSEN 1772 EN 1779

Vervolgens, zo schreef Reiffenberg, bracht Van Praet zeven jaar in Brugge door: *rentré en 1772 dans la maison paternelle, il fut après sept années d'apprentissage envoyé de nouveau à Paris*. Volgens Reiffenberg, zo begrijp ik het, werkte hij dus in de ouderlijke zaak, terwijl Charles Magnin schreef dat hij die jaren doorbracht *à étudier l'histoire et les langues du Nord de l'Europe*, zonder te vermelden waar hij dat deed. Het één noch het ander is tot hiertoe door documenten bevestigd en hier ben ik geneigd om Reiffenberg niet te volgen.

Men kan immers evengoed de hypothese vooropstellen dat Van Praet nauwelijks of zelfs in het geheel niet bij zijn vader werkte, maar na zijn studies onmiddellijk ergens anders, hoogst waarschijnlijk in Parijs, aan de slag ging. Immers, gedurende de ganse

19 Navraag bij de Bibliothèque nationale en de Archives nationales in Parijs heeft hieromtrent niet veel hoop gegeven.

periode 1772-1779 is er nauwelijks een spoor van hem te bespeuren in Brugge. In 1772 werd hij lid van de Sint-Jorisgilde (waar zijn vader sinds 1749 en zijn moeder sinds 1750 lid van waren) maar dat betekende niet dat hij ook aan de activiteiten van de schuttersclub deelnam. Zijn opname kan tijdens een vakantiebezoekje aan Brugge gebeurd zijn. Zijn vader, regisseur van de gilde, hield er aan dat zijn kroost lid werd, zonder dat noodzakelijk verwacht werd dat ze aan de activiteiten deelnamen. Samen met Joseph (18 jaar), werd in 1772 ook François (13 jaar) ingeschreven, in 1780 volgde de dochter Felicité (31 jaar) en in 1781 Augustin (11 jaar). Het lidmaatschap op bijzonder jonge leeftijd van de twee jongste zoons was trouwens ongebruikelijk²⁰. Hoezeer een dergelijk lidmaatschap kon worden uit zijn verband gerukt en misbegrepen toonde Pâris aan toen hij schreef dat Van Praet *Chevalier de l'Arbalète* werd in een vereniging die in zijn ogen *une espèce de milice bourgeoise de la ville de Bruges* was.

Joseph Van Praet senior, die een hoofdrol speelde in de Sint-Jorisgilde, maakte graag bekenden, die bij hem op bezoek kwamen, tot lid van 'zijn' schuttersvereniging. Dat ze alleen maar op papier lid werden en niet aan de activiteiten deelnamen noch enige andere verplichting (lidmaatschapsbijdrage of doodschuld bvb.) op zich namen, spreekt vanzelf. Als ze het toch deden was er weinig kans dat ze die later honoreerden. In 1750 schreef hij zijn schoonmoeder Marie-Anne Lanel en zijn schoonzus Marie-Jeanne Hergosse, als lid in. De banden tussen de Herregoudts in Brugge en de Hergosses in Amiens waren relatief nauw, want Joseph Van Praet en zijn vrouw hadden de schilder David Herregoudts (1603-1663) als gemeenschappelijke betovergrootvader. Daarbij waren de overgrootvaders, de broers Jan-Baptist Herregoudts (1646-1721) en Guillaume Hergosse (1640-1711) aan elkaar verbonden door het beroep van kunstschilder en in de volgende generaties was men dit niet vergeten²¹. Ook zonder het huwelijk Van Praet

20 Stadsarchief Brugge, Archief Sint-Jorisgilde, doodschuldenboeken 1636-1856.

21 Andries VAN DEN ABEELE, *Jan-Baptist Herregoudts, schilder en brouwer*, in: Biekorf, 1995, p. 87-92; *De Herregoudtsportretten en Joseph Van Praet*, in: Biekorf, 1995, p. 286-288.

– Hergosse hadden Joseph en de familie van zijn vrouw dus familiebanden. In 1785 was het een schoonbroer of neef, Etienne Hergosse, evenals nog verschillende andere relaties uit Amiens die in de Sint-Jorisgilde werden opgenomen. Zelfs Jean-Jacques de Bure, zoon van de boekhandelaar in Parijs werd dat jaar ter gelegenheid van een bezoek aan Brugge (in gezelschap van Joseph-Basile?) in de schuttersgilde ingeschreven.

Buiten die ene vermelding in 1772, duikt Joseph-Basile, voor zover ik het kon nagaan, in het Brugge van die tijd maar één keer op in het verenigingsleven. Die ene keer is zijn vermelding op 29 augustus 1773 als ‘Van Praet de Jonge’, samen met ‘Van Praet de Jongste’, bij de schutters van Sint-Joris. Die ‘jonge’ kon op die datum alleen maar op hem betrekking hebben²². Natuurlijk kan het dat hij toen nog niet naar Parijs vertrokken was, of dat hij in vakantie naar Brugge was teruggekeerd. Voor het overige werd hij geen lid van de gilde van Sint-Sebastiaan in de Carmersstraat, waar zijn vader nochtans in 1774 lid van werd en zijn broer François in 1778; hij werd geen lid van de gilde van Sint-Sebastiaan in Sint-Kruis, waarvan zijn vader sinds 1752 lid was en zijn broer François in 1778 lid werd; hij werd geen confrater van de Kunstacademie, waarvan zijn vader de penningmeester was. Hij werd evenmin lid van de Kamer van Koophandel, waarvan zijn vader sinds 1746 lid was en François in 1781 lid werd²³. In de activiteiten van de familiezaak wordt hij nergens vernoemd, ook niet wat betreft de samenstelling van catalogi voor veilingen. Ontstaat hieruit niet een redelijk vermoeden dat hij Brugge al in het begin van de jaren zeventig had verlaten en er na zijn studies niet meer of nog slechts sporadisch verbleef?

Er is nog een bijkomend element dat mijn overtuiging ondersteunt, namelijk het feit dat Joseph-Ignace Van Praet tot in 1787 alleen aan het hoofd stond van de drukkerij en boekhandel Van Praet. Het is, volgens de gewoonten van die tijd, bijna onmogelijk dat de vader zijn zoon Joseph-Basile, als hij bij hem werkte,

22 Stadsarchief Brugge, Archief Sint-Jorisgilde, Resolutieboek 1772-1805.

23 Andries VAN DEN ABEELE & Michaël CATRY, *Makelaars en handelaars*, Brugge, 1992.

niet zou geassocieerd hebben en na 1772 geen handel zou gedreven hebben onder de naam *Joseph Van Praet en Zoon*. Verschillende van zijn collega's handelden aldus: Cornelius De Moor (rond 1790), Joseph De Busscher (in 1793), Joseph Bogaert (in 1795). Een opvolger hebben was voor een éénmanszaak een pluspunt en schiep bij de klanten vertrouwen voor de toekomst. Het is trouwens wat Joseph Van Praet zelf ook deed, het jaar nadat Augustin (1770-1831), zijn jongste zoon, in het familiebedrijf als drukkersgast begon en zijn eerste netwerk leverde voor het boek van zijn vader over de Sint-Jorisgilde (1786). De vader was duidelijk blij met de activiteiten van zijn zoon en vermeldde ze met voldoening in het voorwoord. De '*en zoon*' verscheen voor het eerst op de drukwerken Van Praet in het jaar 1787. Het kan niet anders dan dat dit naar de achttienjarige Augustin verwees, en niet naar de oudere zoons Joseph-Basile en François. Des te meer omdat er minstens één document bewaard is, daterende uit 1791, waarop de jongeman samen met zijn vader als zaakvoerder ondertekende²⁴.

Toen Joseph-Basile aan het beroepsleven begon, had zijn vader nog een gezin ten laste met vier andere kinderen, onder wie twee jonge zoons. Het is mogelijk dat hij de opbrengst van zijn zaak niet voldoende achtte om er ook zijn oudste zoon, die wellicht een eigen gezin zou stichten, te laten van leven. Nog afgezien van de ambities die Joseph-Basile kan hebben gekoesterd, en die na enkele jaren verblijf in Parijs alleen maar kunnen gegroeid zijn, lijkt dit een aannemelijke reden om te veronderstellen dat de vader er geen bezwaar tegen had dat zijn oudste zoon elders, meer bepaald in Parijs, zijn geluk ging beproeven. Door hem zijn middelbare studies te laten voleindigen niet bij de augustijnen of bij de jezuïeten in Brugge, maar in het Collège d'Arras in Parijs, gaf hij hem in feite de pap in de mond.

AANKOMST IN PARIJS

Over het tijdstip van de (tweede) aankomst van Joseph Van Praet in Parijs, na zijn studies, en van het begin van zijn boekhandels-

24 Stadsarchief Brugge, archief librariërs, n° 73.

activiteiten, zegden Daunou en Pâris niets en bleef Magnin vaag. Latere auteurs volgden Reiffenberg, zonder nochtans aandacht te schenken aan het feit dat hij schreef *il fut de nouveau envoyé à Paris*, een *de nouveau* die normaal refereerde naar het eerdere verblijf in Parijs, tijdens zijn schooltijd. In deze optiek werd maar vaag gewag gemaakt van een veronderstelde langdurige werkzaamheid in Brugge, na het beëindigen van zijn studies en vooral- eer definitief naar Parijs te vertrekken.

Ik ga verder door op de hypothese dat, tot bewijs van het tegendeel, Van Praet al vanaf 1772 buiten Brugge en meer bepaald in Parijs bij een boekhandelaar werkte. Het was waarschijnlijk bij Desaint²⁵, gevestigd in de Rue du Foin St-Jacques, een straat van boekhandelaars en boekbinders, dat hij in dienst trad en er enkele jaren bleef. Desaint wordt immers door Magnin en Pâris als de eerste werkgever van Joseph Van Praet vernoemd. Jean Desaint (1692-1776) was de zoon van een boekhandelaar in Beauvais. In 1767 had hij zijn Parijse boekhandel overgelaten aan zijn neef Nicolas Desaint (1731-1771), eveneens uit Beauvais overgekomen, maar die voortijdig stierf. Tot in 1807 werd de zaak toen verder geleid door Catherine Chauchat, de weduwe van Nicolas Desaint. Het is dus bij haar dat Joseph-Basile Van Praet moet gewerkt hebben. Het is aanlokkelijk te denken dat er contacten konden bestaan tussen enerzijds Jean en/of Nicolas Desaint en hun beider vaders in Beauvais en anderzijds Joseph Van Praet sr., die zijn vrouw in het naburige Amiens had gevonden. De archieven van de firma Desaint zijn recent terechtgekomen in de Bibliothèque Historique de la Ville de Paris. Na de inventaris in uitvoering zal misschien in een of ander document de naam Van Praet te voorschijn komen.

Later, zo wordt gemeld, stapte Van Praet over naar het veilinghuis en de boekhandel van Guillaume De Bure aan de Quai des Augustins. Langs die kaai waren twee homoniemen gevestigd. Guillaume-François De Bure (1732-1782), specialist in oude druk-

25 Sabine JURATIC, *Autopsie d'une famille: les Desaint*, in: Revue française d'histoire du livre, 1998, n° 98-99, p. 189-198.

ken, was bescheiden in zijn activiteiten. Het is zonder enige twijfel bij de andere Guillaume De Bure (1734-1820)²⁶ dat Van Praet ging werken. Zoon van boekhandelaar Jean De Bure (1702-1786) en schoonzoon van boekhandelaar Marie-Jacques Barrois en die zijn vrouw Marie Didot (uit de gelijknamige drukkersfamilie), was hij in 1759 tot de Gilde van de librariërs toegetreden en mocht hij zich weldra tooien met de eretitel 'libraire de la bibliothèque du Roy'. Hij was het die de catalogus voor de veiling van het boekenbezit van hertog de la Vallière opstelde en publiceerde, werk waarin – daarover zijn alle biografen het eens - Van Praet een belangrijk aandeel had²⁷. Van 1774 tot 1780 was De Bure geassocieerd met zijn broer François De Bure, maar van 1780 tot 1803 werkte hij alleen en kon hij best hulp gebruiken.

In 1778 verzeilde Guillaume De Bure een week achter de tralies van de Bastille, omdat hij geprotesteerd had tegen het feit dat de boeken die hij publiceerde, door anderen mochten nagedrukt worden als piraatdrukken, mits ze een taks betaalden. Speelde de herinnering aan deze gevangenschap mee toen hij zich in 1789 aan de kant van de Revolutie schaarde? Onder de Convention behoorde hij tot het in oktober 1792 opgerichte *Comité de l'instruction publique* en het jaar daarop was hij lid van de *Commission des Monuments (section des lettres)*. Vanaf 1795 werkte hij actief mee aan het opstellen van de algemene catalogus van in beslag genomen bibliotheken. Hij werd de uitgever van de *Académie royale des sciences* en van de *Académie des inscriptions et belles lettres*, waar Van Praet later lid van werd. In 1803 werden zijn zoons Jean-Jacques en Marie-Jacques zijn vennoten en in 1813 trok hij zich terug. Tot in 1838 zouden zijn zoons onder de naam 'De Bure Frères' verder publiceren en veilingen organiseren, vanuit hun vestiging in de Rue Serpente. Het huis De Bure bleef al die tijd bevoorrechte leverancier van de Bibliothèque impériale, vanaf 1815 Bibliothèque royale

26 M. PREVOST, *De Bure*, in: Dictionnaire de biographie française, Parijs, T. VII, 1956.

27 *Catalogue des Livres de la Bibliothèque de feu M. le Duc de la Valliere*. Première Partie contenant les Manuscrits, les premières Éditions, les Livres imprimés sur vélin & sur grand papier, les Livres rares, & précieux par leur belle conservation, les Livres d'Estampes, &c. dont la Vente se fera dans les premiers jours du mois de Décembre 1783. Paris: G. De Bure, 1783.

en was tevens drukker-uitgever van de enkele publicaties van Joseph Van Praet²⁸.

Ik kan moeilijk geloven dat mijn hypothese onjuist zou blijken en Van Praet niet in of kort na 1772 maar pas in 1779 bij Desaint en nadien bij De Bure terecht zou zijn gekomen. Als hij pas in 1779 weer in Parijs kwam, lijkt de periode wel heel kort om bij twee verschillende huizen te hebben gewerkt, want zoals vaststaat, nam Van Praet dienst in de Bibliothèque du Roy vanaf 1 juli 1784. Ook hieruit meen ik te kunnen concluderen dat de begindatum van zijn Parijse activiteiten in 1772 te vinden is, waarbij 1779 het jaar kan zijn waarin hij de weduwe Desaint verliet om bij De Bure in dienst te komen.

DE REVOLUTIEJAREN

Of het nu in 1772 dan wel in 1779 was dat Van Praet aan zijn loopbaan in Parijs begon, het zou hem vanaf 1784 een vaste plaats bezorgen in de Bibliothèque du Roy en hem leiden naar de top van de Bibliothèque Nationale. Een loopbaan die zich over meer dan een halve eeuw uitstreckte.

De verschillende biografische nota's vermelden dat Van Praet, na zijn intrede bij de aanzienlijke boekhandelaar De Bure, zich een vleierende reputatie verwierf door het (mee) opstellen van de catalogi van de bibliotheek van de hertog de La Vallière, voor een veiling die in december 1783 plaats vond en gevolgd werd door verdere veilingen in 1784. Kort daarop, 1 juli 1784, kwam hij in dienst van de Bibliothèque du Roy, met de graad van 'premier écrivain', aanbevolen door de conservator, abbé René Desaulnays en aangeworven door de hoofdbibliothecaris Jean-Charles Lenoir (1732-1807)²⁹. Bij Simone Balayé treft men over deze loopbaan enkele elementen aan die in de hierboven vermelde biografische notities niet voor-

28 Paul DUPONT, *Histoire de l'imprimerie*, T. II, Paris, Edouard Rouveyre, [1853], met *Chronologie de l'histoire de l'imprimerie*.

29 Vincent MILLIOT, *Jean-Charles-Pierre Lenoir, lieutenant général de police de Paris (1774-1785) : ses « Mémoires » et une idée de la police des Lumières*, dans *Mélanges de l'École Française de Rome*, t. 115, 2003, p. 777-806.

komen. Zo vermeldt ze dat hij op een bepaald ogenblik zijn wedde verhoogd zag tot 2000 livres, om te verhinderen dat hij zou ingaan op een aanbod om in de keizerlijke bibliotheek in Wenen te gaan werken³⁰.

Pâris heeft ook over de intrede van Van Praet in de Bibliothèque royale in 1784 wat fantasie verkocht. Volgens hem was op dat ogenblik zijn vader net gestorven (Joseph-Ignace Van Praet overleed echter pas in 1792) en riep zijn moeder hem dringend op om de leiding te komen nemen van het familiebedrijf³¹. Zowel de chronologie als de feitelijke evolutie van Josph-Basile enerzijds, van het bedrijf anderzijds, tonen aan dat dit complete nonsens was.

Vanaf 1789 begon een moeilijke periode voor de Bibliothèque du Roy en de medewerkers. In 1790 werd hun wedde aanzienlijk verminderd, die van Joseph Van Praet werd gereduceerd tot 800 livres. Hij moest anderzijds heel hard werken, onder meer omdat hij de taken overnam die de secretaris van de bibliotheek, abbé Martin, vanwege zijn hoge leeftijd niet meer aankon³². Pas in december 1791, in een rustiger periode tussen twee hevige revolutiefasen, werd hij door Anne-Louis d'Ormesson (1753-1794)³³, opvolger van Lenoir, bevorderd tot 'deuxième commis'. Zijn wedde was 2.000 franken, het jaar daarop 2.200 en in 1793 3.000 franken³⁴. Van Praet werd verzocht een nota op te stellen over de toestand van de bibliotheek, met voorstellen om het personeelsbestand te reduceren, zonder dat de werking in het gedrang zou komen³⁵. Het belet niet dat hij en zijn collega's niet alleen de Bibliothèque du Roy konden behoeden voor plundering maar ze zelfs konden uit-

30 S. BALAYE, a.w., p 301.

31 A.-P. PÂRIS, a. w. 1839, p. C.

32 S. BALAYE, a. w., p. 295.

33 Anne Louis Lefèvre d'Ormesson dit «Monsieur de Noiseau» (26/02/1753 - op 20/04/1794 gequillotineerd) was conseiller aux requêtes (06/09/1770), président à mortier in het Parlement van Parijs (15/03/1779), afgevaardigde van de adel in de Etats Généraux van 1789 en hoofd van de Bibliothèque nationale in 1791-92. (L. NORMAND, Anne-Louis Lefèvre d'Ormesson de Noyseau, in: Dictionnaire biographique français, Parijs, 2010).

34 DE REIFFENBERG, a. w.

35 S. BALAYE, p. 359.

breiden. Zo slaagde hij er in 1792 in, de aankoop te doen van een volledige collectie van uitgaven door Collard Mansion³⁶.

Na 10 augustus 1792 werd de bibliotheek herdoopt tot 'Bibliothèque nationale'³⁷ en werd Nicolas Chamfort (1741-1794)³⁸ aan het hoofd gesteld. Van Praet werd benoemd tot adjunct-conservator van de gedrukte werken. Het jaar daarop werd het in Parijs gevaarlijk. De Terreur kondigde zich aan. Een ontevreden ondergeschikte bediende van de bibliotheek, Tobiesen-Duby³⁹, klaagde in augustus 1793 zijn oversten aan. Hij maakte een nota, die in *Journal de la Montagne* werd gepubliceerd, over de '*membres de la Bibliothèque qui par leur incivisme infectent l'esprit public et dévorent le pain de la nation à la place de bons patriotes*'. Naast Chamfort zelf, kwamen enkele bibliothecarissen op de lijst voor, opgetuigd met kleurrijke epitheta: *Desaulnays, aristocrate outré – Van Praet, aristocrate sournois – Barbé du Bocage, aristocrate ricaneur – Capperonnier, très dissimulé*⁴⁰ – *Barthélémy, faux et dissimulé*⁴¹. Dergelijke aanklachten waren levensgevaarlijk. Op 2 september 1793 werd de ganse top van de bibliotheek gearresteerd: Chamfort, Jean-Jacques Barthélémy (1716-1795), Desaulnays, Capperonnier (1745-1820), etc. Joseph Van Praet kon ofwel arrestatie vermijden ofwel na korte tijd ontsnappen (de verhalen hierover zijn niet helemaal duidelijk) en hij dook onder bij Louis-François Barrois (1748-na 1835), bekend als een actieve revolutionair⁴² en de schoonbroer van Guillaume de Bure. Bij hem was hij veilig en moest men geen

36 Idem, p. 334.

37 Bette Wynn OLIVER, *From Royal to National: The Louvre Museum and the Bibliothèque Nationale*, Lexington Books, Plymouth, 2007.

38 R. LIMOUZIN-LAMOTHE, *Sébastien de Chamfort*, in : Dictionnaire de biographie française, Parijs, Tome VIII, 1959; Émile DOUSSET, *Sébastien-Roch-Nicolas Chamfort, un moraliste du XVIIIe siècle et son temps*, Parijs, Fasquelle, 1943; Claude ARNAUD, *Chamfort, biographie*, Parijs, Laffont, 1988.

39 Hij was een zoon van de numismaat Pierre-Ancher Tobiesen-Duby (1721-1782), van wie hij een paar werken postuum uitgaf.

40 Victor de BEAUVILLE, *Jean-Augustin Capperonnier*, in : Biographie montdidérienne, Parijs, impr. Claye, 1875.

41 Marie-Nicolas BOUILLET & Alexis CHASSANG (dir.), *Jean-Jacques Barthélémy*, in Dictionnaire universel d'histoire et de géographie, Parijs, 1878.

42 Frédéric BARBIER, Sabine JURATIC & Annick MELLERIO, *Dictionnaire des imprimeurs, libraires et gens du livre à Paris 1701-1789*, A-C, Genève, Droz, 2007.

huiszoeking vrezén. Twee of drie maanden later (elders wordt vermeld: na een paar weken), toen het wat kalmer werd, verliet Van Praet zijn schuilplaats en hernam hij zijn activiteiten⁴³. De verminderde werkingskosten maakten dat hij ook conservator werd van de handschriften, secretaris van de bibliotheek, boekhouder en zelfs huisbewaarder. Zijn directe chef, abbé Desaulnays had zich voor alle veiligheid teruggetrokken in zijn geboortedorp Lannion, nadat hij naamloos een pamflet had verspreid tegen Tobiesen-Duby en ter verdediging van zichzelf en zijn collega's⁴⁴. Chamfort had eveneens een verdediging gepubliceerd, maar onvervaard onder eigen naam⁴⁵.

In november 1793 werd, in opvolging van Chamfort, een hevige revolutionair aan het hoofd van de Bibliothèque nationale geplaatst. Over deze Jean-Baptiste Lefebvre de Villebrune (1732-1809)⁴⁶, arts, filoloog en vertaler schreef Pâris: '*Pédant ambitieux et lâche qui, ne pouvant obtenir l'estime de ses collègues, prit le parti de chercher à se débarrasser de leur contrôle*'. De beschuldigingen die de man in april 1794 tegen Van Praet uitte waren dat hij Belg was, vijand van de Natie en in contact met vijanden van de Republiek⁴⁷. Hij stuurde zijn aanklacht naar de 'Section Lepelletier', het revolutionaire orgaan dat over de wijk regeerde. Maar vrienden binnen deze sectie zorgden ervoor dat de brief niet naar de Tribunal révolutionnaire werd gestuurd maar bij Van Praet zelf terecht kwam⁴⁸.

Niet alleen kon Van Praet zich opnieuw doorheen die moeilijke fase handhaven, maar was hij zelfs geweldig actief. In april 1794 slaagde hij er o.m. in een groot deel van de bibliotheken van de onthoofde hertog van Orléans, genaamd Philippe Egalité (1747-1793) en van de naar het buitenland gevluchte minister Henri

43 S. BALAYE, p. 363-366.

44 *Courtes observations sur les dénonciations de Tobiésen-Duby contre les employés à la bibliothèque nationale*, 29 september 1793.

45 *Sébastien Chamfort à ses concitoyens, en réponse aux calomnies de Tobiesen-Duby*, 1793.

46 *Villebrune (Lefebvre de)*, in: *Biographie universelle ancienne et moderne*, T. XVII, Brussel, 1843-47.

47 S. BALAYE, a. w., p. 377.

48 C. MAGNIN, a.w., p. 284.

Bertin (1720-1792)⁴⁹ naar de Bibliothèque nationale over te brengen⁵⁰. Ook speelde hij een heldhaftige rol bij de redding van de in de oude abdij van Saint-Germain-des-Prés opgeslagen bibliotheken, nadat op 19 april 1794 een ontploffing brand veroorzaakte en door het blussen heel wat bijkomende waterschade werd aangebracht.

Van Praet gaf tijdens deze gevaarlijke periode ontegensprekelijk blijken van fysieke moed. Hij had zich wellicht onzichtbaar kunnen maken en zich schuil houden op rustiger plekken, bijvoorbeeld in Brugge, waar toen nog de Oostenrijkers aan de macht waren. Dat deed hij niet en terwijl hij de koppen zag rollen van heel wat bekenden uit zijn naaste omgeving, bleef hij op post. Wellicht heeft hij de naar Parijs gevluchte Bruggelingen gekend, zoals priester Van den Steene, Jan van Severen of Jean-Baptiste Van Hûele⁵¹ die als aanhangers van Hebert en Desmoulin in maart-april 1794 werden van kant gemaakt. Zijn voormalige bazen in de bibliotheek stierven dat jaar een gewelddadige dood, respectievelijk op 13 april (Chamfort, aan de gevolgen van zijn zelfmoordpoging) en op 20 april (d'Ormesson, onder de guillotine). De journalist Jean-Louis Carra (1745-1793)⁵² die korte tijd d'Ormesson had opgevolgd aan het hoofd van de bibliotheek, was al op 31 oktober 1793 geguillotineerd. Zijn actuele baas had Van Praet aangeklaagd als vijand van de revolutie wat in die meest bloedige episode van de Terreur bijna zeker tot terechtstelling leidde. Dit belette hem niet om vanaf 19 april dag en nacht in de weer te zijn om de door ramp getroffen bibliotheken in Saint-Germain-des-Prés letterlijk uit de brand en uit het water te slepen.

49 M. PREVOST, *Henri Bertin*, in : Dictionnaire de biographie française, Parijs, T. VI, 1954.

50 S. BALAYE, a. w., p. 383.

51 Andries VAN DEN ABEELE, *Jean-Othon Van Huele, een revolutionaire ééndagsvlug in Brugge*, in: Liber Amicorum André Vanhoutryve, Brugge, 1990, p. 195-205; *Jan-Baptist van Severen, een spoorloos verdwenen Bruggeling*, in: Brugs Ommeland, 2002, p. 243-249; *De priester en revolutionair Erasmus Van de Steene en zijn familie*, in: Brugs Ommeland, 2007, p. 159-186.

52 *Jean-Louis Carra*, in : Biographie Universelle, a. w.

DE JAREN VAN EXPANSIE

Vanaf augustus 1794 klaarde de hemel weer op. De Terreur liep ten einde en de republikeinse legers veroverden nieuwe gewesten. Van Praet was nauw betrokken bij het overbrengen van oorlogsbuit uit de veroverde gebieden, meer bepaald uit de Oostenrijkse Nederlanden. Zo tekende hij voor ontvangst van zeventien kisten kostbare boeken uit het prinsbisdom Luik en van zeven kisten uit Brussel, met daarin 500 'manuscris magnifiques' uit de Bibliothèque de Bourgogne⁵³. Deze gratis aanwinsten voegden zich bij de aanzienlijke bibliotheken die toestroomden vanuit kloosters en abdijen, afgeschafte verenigingen en corporaties of gevluchte adellijke families. Dit belette niet dat Van Praet in die periode ook heel wat aankopen deed, zowel op veilingen in Frankrijk als bij Duitse verkopers⁵⁴.

Onder het Directoire werd het rustiger. Op 26 oktober 1795 werd de Bibliothèque nationale gereorganiseerd. De 'gardes des livres' heetten voortaan 'conservateurs' en Van Praet werd daarbij ook nog tot 'trésorier' van de instelling benoemd. De gehate Lefebvre de Villebrune verliet de bibliotheek op 5 november 1795. Zijn grote ambtswoning binnen de bibliotheek werd in twee verdeeld en voortaan bewoonden Van Praet en zijn collega, de orientalist Louis-Matthieu Langlès (1763-1824) elk een appartement⁵⁵.

Van Praet had tegen die tijd een grote reputatie verworven. Zo schreef l'abbé Grégoire in het rapport dat hij opmaakte in opdracht van de Commission d'instruction publique: *Le citoyen Van Praet (...) est le seul homme utile que les agents de l'ancien régime aient placé à la Bibliothèque. Sans lui, elle serait dans un état de confusion plus grande encore que celui qui existe. (...) Sans son activité et son zèle, la Bibliothèque serait absolument arriérée pour les livres*

53 S. BALAYE, a. w., p. 388.

54 Bibliothèque Nationale Parijs, Archives modernes, n° 270, Inventaire par Van Praet des imprimés allemands achetés en mars 1798; n° 2782, Notes concernant les acquisitions de livres imprimés (1797-1819).

55 S. BALAYE, a. w., p. 403.

*étrangers. C'est toujours lui que l'on trouve, c'est toujours lui que l'on consulte.*⁵⁶

Het was duidelijk dat Van Praet geen scrupules had om de oorslogsbuit in ontvangst te nemen, zelfs uit zijn vroegere vaderland en dat hij van mening was dat de genaaste boeken op de best passende bestemming terecht kwamen. Hij ging nog verder. Samen met zijn collega Jean Capperonnier (1745-1820)⁵⁷ gaf hij aan de bezettende Franse overheid in Duitsland (misschien ook in de Zuidelijke Nederlanden) lijsten door van waardevolle boeken die ontbraken in de Bibliothèque nationale en die ze moesten opsporen en naar Parijs sturen. Beide heren hadden geen moeite om zich in gedachten aan te sluiten bij de zegevierende bezettingsleiders toen ze schreven: *Les monuments de l'art et de l'imprimerie deviennent aussi des monuments de nos victoires*⁵⁸.

Alleen al wat betreft het verzamelen van incunabelen zou Van Praet aanzienlijk werk verrichten en aan de basis liggen van het feit dat de *Bibliothèque nationale* thans met zijn 12.000 wiegendrukken (8.500 edities vertegenwoordigend), één van de drie belangrijkste bewaarplaatsen ter wereld is van vroege drukwerken. Hij profiteerde ervan om een aantal incunabels, gedrukt in Brugge, voor zichzelf aan te kopen. Het zijn die boeken die hij, gedeeltelijk tijdens zijn leven en gedeeltelijk bij testamentaire beschikking, zowel aan de Bibliothèque nationale⁵⁹ als aan de bibliotheek van zijn geboortestad schonk⁶⁰. Daarnaast begon hij de massa aan-

56 Idem, p. 423; Henri GREGOIRE, *Convention nationale. Instruction publique. Rapport sur les destructions opérées par le Vandalisme, et sur les moyens de le réprimer, séance du 14 fructidor l'an second* (31 augustus 1794).

57 M. PREVOST, *Jean Capperonnier*, in: *Dictionnaire de biographie française*, Tome VII, Paris, 1956.

58 S. BALAYE, a. w., p. 426.

59 Geneviève GUILLEMINOT-CHRETIEN, *Le testament de Joseph Van Praet (1754-1837) et son legs à la Bibliothèque nationale*, in: *Revue de la Bibliothèque nationale*, 49 (1993), p. 26-29.

60 *Discours qui ont été prononcés en séance publique du conseil communal de la ville de Bruges le 9 juin 1837, lors de la remise au Conseil par Monsieur le Ministre d'Etat, gouverneur de la province, des éditions de Colard Mansion, léguées à la Bibliothèque publique de cette ville par Monsieur Joseph Van Praet, natif de cette même ville*, Brugge, D. Bogaert-Dumortier, [1837].

gevoerde boeken te sorteren en voor het eerst een 'Réserve' van waardevolle boeken tot stand te brengen, die bij zijn dood uit 50.000 volumes bestond. Het totaal van de aangevoerde boeken werd door abbé Grégoire op 7,5 miljoen exemplaren geschat.

Van Praet beperkte zich niet tot het ontvangen en opstapelen van boeken die uit alle windstreken op hem afkwamen. Ook al vermenigvuldigde hij het boekenbezit van de Bibliothèque nationale, hij beseftte dat het zinloos was om talrijke exemplaren van een zelfde boek te bewaren. De beweging werd dan ook in gang gezet om aan de openbare bibliotheken in de provinciehoofdsteden flinke hoeveelheden boeken te bezorgen. De bibliotheken in de Oostenrijkse Nederlanden, nu deel van de Franse republiek, stonden op zijn lijsten en kisten met boeken arriveerden in Brussel, in Gent, in Brugge en andere steden. De bibliothecaris van Brussel, Carlos de la Serna Santander (1752-1813)⁶¹ en de bibliothecaris van Brugge, de jonge William Edwards waren zelf gedurende verschillende weken in 1798 actief in het grote depot van het oude klooster van de Franciscanen (de 'Cordeliers'), waar de meeste uit België meegenomen boeken zich bevonden en waar ze zochten naar wat ze graag weer naar hun land en stad wilden brengen⁶². Van Praet keek met enige argwaan toe en vergunde wat hij aanvaardbaar vond. In Brugge was men hem dankbaar. In de *Annuaire du Département de la Lys pour l'An XIII* (1805) schreef iemand (wellicht Edwards): *Il manquait un grand nombre de bons ouvrages; le bibliothécaire Edwards est parvenu à s'en procurer quelques-uns, grâce aux soins de Van Praet, l'un des conservateurs de la bibliothèque impériale, qui a saisi cette occasion de donner des preuves de son attachement au pays qui l'a vu naître.*

Bij zo opwindende werkzaamheden, die zelden een bibliothecaris te beurt vielen, is het duidelijk dat na de dood van zijn vader, voorgevallen in volle revolutietijd, Joseph-Basile zich noch bemoeide

61 *Santander (Charles-Antoine de Laserna et)*, in: *Biographie universelle ancienne et moderne*, T. XVII, Brussel, 1843-47.

62 Jan VANDAMME, *Het bibliotheekwezen in Brugge voor 1920*, Brugge, 1971, p. 32.

met, noch interesseerde voor de familiale boekhandel en drukkerij in Brugge.

RELATIES MET DE BRUGSE FAMILIE

Na de dood van Joseph-Ignace Van Praet in 1792 werd de firma in de Kuipersstraat gedurende vijftien jaar verder bestuurd onder de naam *Weduwe Jos. Van Praet en Zoon*. Er bestaat geen enkele aanwijzing dat Joseph-Basile zich met de Brugse familiezaak zou hebben bezig gehouden. Ter plekke stonden immers drie mogelijke overnemers klaar, indien de weduwe er wilde mee ophouden: François, Augustin en de ongetrouwde dochter Félicité. De *en zoon* verwees zonder twijfel naar één van die twee in Brugge wonende zonen en, zoals ik hierboven aangaf, quasi zeker naar Augustin.

François Van Praet, die in 1801 trouwde (hij was toen 42) met de zus van zijn vriend en revolutiekompaan Valentin Jacoby⁶³, nam zijn intrek in het huis gelegen naast de drukkerij en was op weg om een voorname rol te spelen in het bestuur van het departement van de Leie. Toen de zaak in 1809 definitief werd opgedoekt, was François al beslissend andere wegen opgegaan en was sinds verschillende jaren een vooraanstaand lid van het departementaal bestuur, wat hij tot in de Hollandse tijd zou blijven. Augustin was, naast de leiding van de drukkerij en boekhandel, zonder universitaire diploma's maar als self-made man, aan zijn carrière begonnen van zelfstandig rechtbankgriffier. Vanaf 1823 woonde hij in het huis 'De Clavere' in de Wollestraat⁶⁴.

De broers hielden ongetwijfeld contact met hun Parijse oudste broer. Getuige daarvan, het feit dat de jonge zoon van Augustin, Jules Van Praet, aan hem werd toevertrouwd voor de aanvulling van zijn intellectuele opvoeding.

63 Andries VAN DEN ABEELE, *Valentin Jacoby, burgemeester van Sint-Kruis*, in: Brugs Ommeland, 1992, p. 37-53.

64 Jan D'HONDT en Werkgroep Brugse Huizengeschiedenis, *De Clavere*, in: Cahiers van Levend Archief vzw, Brugge, 2004.

CONSERVATOR IN PARIJS

Over de periode van volle activiteit van Van Praet als één van de hoofden van de Bibliothèque, is wat méér bekend omdat verschillende van zijn biografen die periode in zijn leven geheel of gedeeltelijk hadden meegemaakt en dus vanuit hun herinneringen konden schrijven.

De bibliotheek werd het centrum van zijn leven en alle activiteiten die hij ontplooidde, draaiden daar rond. Het feit dat hij in de Bibliothèque nationale zelf woonde maakte dat hij in constante voeling met de boeken leefde.

De briefwisseling die Van Praet ontving vanwege talrijke correspondenten met vragen om informatie of om het lenen van boeken, is bewaard⁶⁵.

De lofwoorden over Van Praet waren talrijk. Enkele voorbeelden: Charles Van Hulthem zwaaide hem, publiek en in zijn bijzijn in 1806 de volgende lof toe: *l'homme dont les connaissances bibliographiques et le zèle à accroître le dépôt confié à ses soins, ne sont égalés que par sa rare modestie et son désir d'être utile à tous ceux qui aiment les livres, les sciences et les arts.*

Het jaar daarop voegde hij daar aan toe: *distingué par ses connaissances bibliographiques et littéraires, recommandable par son honnêteté et son affabilité, toujours prêt à être utile, à servir ceux qui aiment les lettres, les arts et les sciences et qui a gagné l'estime et l'amitié de tous ceux qui le connaissent.*

Een andere aandachtige waarnemer was de Engelse bezoeker aan de bibliotheek, Thomas Frognall Dibdin (1776-1847)⁶⁶, bibliothecaris van lord Georges Spencer (voorvader van prinses Diana), in

65 Bibliothèque nationale Parijs, Archives modernes, n° 2782 Notes et correspondance adressées à Van Praet; n° 2783 Correspondance adressée à Van Praet.

66 John V. RICHARDSON, *Thomas Frognall Dibdin*, in: Oxford Dictionary of National Biography, T. XVI, Oxford, 2004.

diens kasteel van Althorp. Hij herinnerde zich Van Praet, die hij in 1818 uitgebreid leerde kennen, als een keurig geklede heer die, achter een tafel gezeten, bezig was boeken te bestuderen en titels en nummers in een groot folioregister in te schrijven, tegelijk talrijke bevelen gevende aan zijn personeel⁶⁷. Zijn verzorgd uiterlijk en zijn elegante verschijning contrasteerden met die van zijn slordige suppoosten. Hij droeg zijn zestig jaar niet⁶⁸, want zijn stappen waren snel en stevig en hij zag er jonger uit dan zijn leeftijd. Deze geboren Vlaming zorgde ervoor dat het Franse enthousiasme getemperd werd door de ernstiger gevoelens van de Noorderling. De dag dat hij verdween, zou Frankrijk niemand meer vinden, oordeelde Dibdin, zo gezegend met de passende talenten, als hij.

Dibdin vertelde ook nog dat Van Praet vertrouwd was met alle sluikwegen en alle verborgen trappartijen in het gebouw. Als hij plots verdween langs een of andere geheime trap kwam hij gewind weer te voorschijn door een al even verborgen deur. Dibdin berekende dat Van Praet dagelijks op zijn minst 4 km aflegde tijdens zijn onvermoeibare op- en neer lopen doorheen de bibliotheek. Zonder enige pretentie of betweterij, vuurde hij, wanneer hij boeken overhandigde, op zijn kalme en onopvallende manier een stevige batterij informatie af op zijn bezoekers. Van Praet heeft ongetwijfeld de vriendelijke beschrijving door Dibdin gelezen, hetzij bij het verschijnen van het boek, hetzij bij de publicatie van de Franse vertaling. Hij zal wellicht mee hebben geholpen om de vele fouten in het oorspronkelijk werk aan te duiden, zoals die door de vertalers in voetnota's werden vermeld⁶⁹.

Na de dood van Van Praet bleven de beschrijvingen even lovend. In de Biographie universelle stond: *Van Praet était le modèle parfait de l'exactitude, de l'urbanité, de cette simplicité de mœurs qui, mieux que la morgue, inspire l'estime et le respect. Il communiquait*

67 Reverend Thomas Frognall DIBDIN, *A bibliographical, antiquarian and picturesque tour in France and Germany*, Volume II, London, 1821.

68 In feite was hij er toen al 64.

69 Theodore LIQUET & Georges A. CRAPELET, *Voyage bibliographique, archéologique et pittoresque en France, par le révérend Tho. Frognall Dibdin, traduit de l'anglais, avec des notes*, Parijs, Renouard, 1825.

*avec autant d'obligeance que d'aménité, à tous les hommes studieux, les immenses trésors que contenait le dépôt confié à ses soins*⁷⁰.

De Reiffenberg, die hem aan het werk had gezien, beschreef hem in zijn biografische notitie, geïnspireerd op of toch zeer gelijklopend met Dibdin, als volgt: *De taille médiocre, fort vert, fort alerte, fort propre, la mine prévenante quoique fort distraite, je le vois encore, poudré à blanc, en pantalon et en habit bleu, à la boutonnière duquel était noué imperceptiblement un ruban rouge souvent oublié. Je le vois harcelé par une foule d'individus plus ou moins importants, donnant des ordres à une demi-douzaine d'employés, montant vingt fois de suite dans les galeries supérieures et dans les combles et disparaissant par un passage dérobé pour reparâître quelques instants après par une autre porte secrète, un livre à la main.*

Na 1815 begon opnieuw een moeilijke episode in het leven van Van Praet. Na de ondergang van het keizerrijk was het uur van de vergelding aangebroken en moest onrechtmatig verworven erfgoed (en dat gold voor boeken en archieven evenzeer als voor kunstwerken) worden teruggegeven aan Duitse en Italiaanse vorstendommen en aan het Verenigd koninkrijk der Nederlanden. Van Praet zag de plaatselijke bibliothecarissen of regeringsambtenaren op hem afkomen met lijsten van wat ze allemaal teruggeisten. De meest bekende werken moest hij noodgedwongen bovenhalen en teruggeven. Dit gold onder meer voor de schitterende handschriften uit de Brusselse Bibliothèqu de Bourgogne. Van harte gebeurde de restitutie niet en Van Praet gebruikte veel slinkse middelen om aan teruggave te ontsnappen. Een aantal boeken had hij opnieuw doen inbinden en de stempels van hun vroegere bezitters waren hierbij 'toevallig' verdwenen. Andere vond hij des te minder terug omdat hij ze zorgvuldig had verstopt. Hij verweerde zich ook door voor wat België betrof aan te voeren dat destijds de bibliothecarissen van Brussel (La Serna Santander) en Brugge

70 *Van Praet (Joseph Basile)*, in : *Biographie universelle ancienne et moderne*, T. XX, Brussel, 1843-1847.

(Edwards) wel 150 kisten met boeken hadden opgeladen uit het depot van de geconfisqueerde boeken in Parijs en dus al vooraf in ruime mate vergoed waren. Hij vond het welletjes.

Dit was een ander facet van de vriendelijke en dienstwillige man. Als het er op aankwam het bezit van 'zijn' bibliotheek af te scherpen, schrok hij er niet voor terug wat minder fraaie middelen aan te wenden, *des fraudes pieuses*, noemde Pâris het. Hij die destijds aangeklaagd was als onbetrouwbare Belg, toonde nu aan dat hij op en top een verdediger van het Franse bezit was geworden, ook als het om onrechtmatig verkregen oorlogsbuit ging. Toen een incunabel uit 1461 ter sprake kwam, de *Fabulen van Aesopus door Albrecht Pfister gedrukt in Bamberg*, die hij recent aan de bibliotheek van Wolfenbüttel had moeten teruggeven, vertrouwde hij aan Thomas Dibdin toe: "*Alas, Sir, nothing pained me more. Truly...*"⁷¹.

DE PARIJSE VRIENDEN VAN JOSEPH-BASILE VAN PRAET

Doordat hij in de Bibliothèque nationale woonde, beschikte Van Praet over een prestigieus kader waarin hij zijn intellectuele vrienden op passende wijze kon ontvangen.

Hij behoorde tot een vriendenclub van geleerde mannen die in meerderheid net als hij vrijgezel waren en die in hun intellectuele arbeid hun volle ontplooiing vonden. Enkele van die heren zijn gekend. Jean-Denis Lanjuinais (1753-1827)⁷² was de bekende professor kerkelijk recht, die doorheen de verschillende regimes een politieke loopbaan op het hoogste niveau doorliep. De constitutionele bisschop, politicus en geleerde Henri Grégoire (1750-1831)⁷³ was één van de spilfiguren rond wie de vriendenclub draaide. De voormalige vicaris-generaal in de Pas-de-Calais, Pierre Daunou

71 Th. DIBDIN, a. w., Letter II.

72 L. NORMAND, *Jean-Denis Lanjuinais*, in: Dictionnaire de biographie française, T. XIX, Parijs, 2001; Philippe SEGUIN, *240 dans un fauteuil*, Paris, 1995, p. 757-760 (Lanjuinais).

73 G. MICHAUX, *Henri Grégoire*, in: Dictionnaire de biographie française, T. XVI, Parijs, 1985; Rita HERMON-BELOT, *L'Abbé Grégoire, la politique et la vérité*, Paris, Seuil, 2000; Bernard PLONGERON (introduction), *L'abbé Grégoire et la République des savants*, Parijs, 2001.

(1761-1840) doorliep een belangrijke politieke en intellectuele loopbaan. Bon-Joseph Dacier (1742-1833)⁷⁴ kon bogen op een schitterende carrière als hellenist, en werd in 1800 conservator van de handschriften in de Bibliothèque nationale. Louis-Mathieu Langlès⁷⁵ was conservator van de geschriften die met oriëntalisme te maken hadden en woonde in het appartement naast dat van Joseph-Basile in de Bibliothèque nationale. De voormalige seminarist Aubin-Louis Millin (1759-1819)⁷⁶ was de uitgever van de *Magasin encyclopédique ou Journal des Sciences* en gedurende enkele jaren collega van Van Praet in de Bibliothèque nationale, waar hij conservator van de medailles was. Een andere van zijn collega's was Jean-Baptiste Gail (1755-1829)⁷⁷, professor aan de Collège de France en conservator van de Griekse en Latijnse handschriften in de Bibliothèque nationale, die bekend stond als *austère et ennuyeux*. Dominique Vivant Denon (1747-1820)⁷⁸, deelnemer aan de expeditie van Bonaparte in Egypte, die in 1814 als grote aanhanger van Napoleon zijn ambt verloor van hoofd van de nationale musea, wat hem de tijd verleende om zijn eigen uitzonderlijke collecties te ordenen, hoorde ook tot de vrienden.

Dan was er ook nog de Brabander Charles Lambrechts (1753-1825), voormalige rector van de Oude Leuvense universiteit, die het onder het Directoire tot Minister van Binnenlandse zaken had gebracht⁷⁹. En ook nog Lambrechts' alter ego, Charles-Albert d'Outrepont (1746-1809), rechter bij het Hof van Cassatie en zijn zoon de gentleman-literator Charles-Thomas d'Outrepont (1777-

74 D. LYON, *Bon-Joseph Dacier*, in: Dictionnaire de biographie française, T. IX, Parijs, 1961.

75 L. NORMAND, *Louis-Mathieu Langlès*, in: Dictionnaire de biographie française, Parijs, T. XIX, 2001.

76 Bon-Joseph DACIER, Notice historique sur la vie et les ouvrages de M. Millin, Parijs, 1921.

77 Roman D'AMAT, *Jean-Batiste Gail*, in: Dictionnaire de biographie française, T. XV, Parijs, 1982.

78 M. L. BLUMER, *Dominique Vivant Denon*, in: Dictionnaire de biographie française, T. X, Parijs, 1965.

79 L. NORMAND, *Charles Lambrechts*, in: Dictionnaire de biographie française, T. XIX, Parijs, 2001; Fernand LELEUX, *Charles Lambrechts, un démocrate inconditionnel*, z. pl., 1989.

1840)⁸⁰. Deze laatste was de algemene legataris en testamentuitvoerder van Lambrechts en bezorgde in die hoedanigheid aan Van Praet, als aandenken, een vroege uitgave van het werk van Sallustius, waarschijnlijk één van de incunabels die zich thans in de collectie van de Bibliothèqu nationale bevinden. Van Praet haastte zich deze schenking aan Van Hulthem te melden, samen met details over ziekte, dood en autopsie van Lambrechts⁸¹.

Deze heren – en ongetwijfeld nog andere – geven een tamelijk goed beeld van de kringen waarin Van Praet zich bewoog. De meeste van zijn geleerde vrienden hadden een reputatie van gematigde ideologen en van opposanten aan het politiek regime van hun tijd. Ze waren onder het keizerrijk en daarna onder de geres-taureerde monarchie van harte republikein gebleven, ook al hadden ze zich aan die regimes goedschiks kwaadschiks aangepast. Hun invloed als ‘liberalen’ was niet te onderschatten, hoewel ze voorzichtig bleven. Pas onder de constitutionele en meer liberale Julimonarchie van 1830 zouden ze zich meer in harmonie met het regime gaan voelen.

Met deze vrienden werden niet alleen bijeenkomsten met ernstige discussies gehouden, onder meer in het appartement van Van Praet, maar met hen zocht hij ook graag ontspanning. Thomas Dibdin bracht in 1818 enkele weken door in Parijs en meer bepaald in de Bibliothèqu nationale, en hij schreef er uitgebreid over. Over Van Praet schreef hij onder meer dat hij zich vaak, zoniet dagelijks, repte ‘aux Italiens’ (*as the evening shades prevail, away hies he to his favourite ‘Théâtre des Italiens,’ and the scientific treat of Italian music*)⁸². Dit betekent dat hij na de dagtaak van zijn appartement naar het kortbij gelegen theater liep, in de Salle Favart op de Place Boeldieu of in andere opeenvolgende zalen waar de Italiaanse opera zich ophield. In het eerste kwart van de 19de eeuw (tot aan de brand van 1838, die Van Praet niet meer meemaakte) was dit één

80 *Outrepoint (Charles-Lambert d’)* en *Outrepoint (Charles-Tomas, comte d’)*, in: *Biographie universelle ancienne et moderne*, T. XIV, Brussel, 1843-1847.

81 F. LELEUX, a. w., p. 399.

82 Th. DIBDIN, a. w., Letter II.

van de meest levendige ontmoetingsplekken in Parijs, waar opera en muziekkuitvoeringen een onverminderd succes kenden⁸³.

Dibdin beschreef ook twee feestmalen waaraan hij, samen met Van Praet in 1818 deelnam. Het eerste was een *superbe déjeuner à la fourchette* ten huize van Aubin Millin, waarbij veertien gasten aanzaten. Onder hen twee intellectuele markiezinnen (*two marchionesses of the 'bas bleu' order*), verschillende conservators van de Librairie royale en verschillende andere voorname maar niet nader genoemde literaire personaliteiten. We zaten er aangenaam bijeen, te eten, te drinken en gezellig te roddelen, schreef Dibdin. Langlès (*all animation and all intelligence*), Gail (*with his playful sallies and reparties*) die contrasteerden met Capperonnier (*the balanced attitude and grave remarks of the respectable Capperonnier*) waren erbij, en natuurlijk Van Praet, die er de boeken volledig leek te hebben vergeten terwijl hij zich overgaf aan champagne en liqueuren⁸⁴.

Dibdin zelf nodigde de heren conservators uit voor een diner dat hij organiseerde op dezelfde dag waarop zijn vrienden van de *Roxburghe Club* hun bijeenkomst in Londen hielden. De conservators Denon, Gail, Langlès, Millin en Van Praet waren van de partij. Ze werden door Dibdin onthaald in de salons en de tuin van traiteur Grignon in de Rue Neuve des Petits Champs, dicht bij de Bibliothèque royale. Van Praet, die hij duidelijk als de belangrijkste onder hen beschouwde, nodigde hij uit om samen met hem over de tafel te presideren. Hij had hem nog nooit zo vrolijk en praatgraag gezien. *They could not have been happier*⁸⁵.

DE BELGISCHE VRIENDEN VAN JOSEPH-BASIEL VAN PRAET

Er was nog een andere groep waar Van Praet zich goed bij voelde en dat waren de Belgen in Parijs. Ik heb de twee diners beschreven

83 Jean MONGREDIEN, *Le Théâtre-Italien de Paris (1801-1831), chronologie et documents*, Lyon, Symétrie, 2008, 8 vol.; François BRONNER, *La Schiassetti... Une saison parisienne au Théâtre-Italien. 1824-1826*, Paris Ed. Hermann, 2011.

84 Th. DIBDIN, a. w., Letter II.

85 Th. DIBDIN, a. w., Letter II.

die de Gentenaar Charles Van Hulthem (1764-1832)⁸⁶, met Van Praet als eregast, organiseerde op 8 september 1806 en op 8 oktober 1807⁸⁷. Van Hulthem was toen één van de zeldzame Belgen die lid waren van 'Le Tribunat'. Dit wetgevend lichaam, dat omwille van zijn onafhankelijkheid Napoleon mateloos op de zenuwen werkte, werd in 1807 afgeschaft, zodat de bijeenkomst dat jaar een vorm van afscheid was vanwege Van Hulthem die toen naar Brussel vertrok en slechts sporadisch naar Parijs terugkwam. Hij organiseerde er alvast geen diners meer, hoewel er natuurlijk nog andere gelegenheden kunnen geweest zijn waarop de Belgen elkaar ontmoetten.

Op de bijeenkomsten van 1806 en 1807 werd Van Praet, zoals ik hierboven vermeldde, bijzonder in de bloemen gezet door van Hulthem. Zelf nam hij het woord niet, wat in overeenstemming is met de bescheidenheid die hem algemeen werd toegedicht. Vooral in de bijeenkomst van 1807 waren heel wat Pariisiens aanwezig, die tot de genodigden van Van Praet behoorden, zoals Dacier, Langlès, Millin, de algemene inspecteur van het universitair onderwijs François Noël (1755-1821)⁸⁸ en de vaste secretaris van het Institut de France (afdeling schone kunsten) Joachim Lebreton (1760-1819)⁸⁹.

Onder de 'Belgen' waren er heel wat Bruggelingen. Van Praet ontmoette er Brugse kunstenaars, onder wie Joseph Brulois, Jan Calloigne, Joseph De Meulemeester, Joseph-François Ducq, Bernard Duvivier, Louis Gerbo, Albert Gregorius, François Kinsoen, Augustin Vanden Berghe en Mathieu van den Bogaerde. Het is niet vermetel te denken dat tijdens de maaltijd een aardig mondje Brugs werd gesproken. Frans-Jozef Beyts (1763-1832),

86 V. JACQUES, *Charles van Hulthem*, in: *Biographie nationale de Belgique*, T. IX, Brussel, 1886-87, col. 692-705; F. LELEUX, *Charles van Hulthem*, Brussel, 1965.

87 Andries VAN DEN ABEELE, *De Club van de Belgen in Parijs onder Napoleon. Toen de woorden 'Belg' en 'Vlaming' synoniem waren*, in: *Le livre et l'estampe*, Brussel, 2008, p. 117-153.

88 François Noël, in: *Biographie Universelle, ancienne et moderne*, T. XIV, Brussel, 1843-47.

89 Joachim Lebreton, in: *Biographie Universelle, ancienne et moderne*, T. X, Brussel, 1843-47.

die korte tijd in Parijs had gewoond en er af en toe verbleef, was erbij in 1806. François Busschop (1763-1840), rechter in het Hof van Cassatie zat aan in 1807, net zoals de Leuvense senator Charles Lambrechts. Ze woonden allebei vele jaren in Parijs. De drie waren maar zeer matige aanhangers van Napoleon Bonaparte, maar lieten zich toch in de empireadel opnemen, Busschop als ridder, Beyts als baron en Lambrechts als graaf⁹⁰. Iemand die helemaal opging in de keizerlijke glorie was Anselme de Peellaert (1764-1817), die comte d'empire was geworden naar aanleiding van zijn benoeming tot kamerheer van Napoleon. Hij introduceerde zijn zoon Auguste (1793-1876) bij Van Praet en die liet hem uitgebreid studeren op de muziekpartituren van grote componisten, die de bibliothèqe impériale bezat⁹¹.

Van Praet ontmoette op de gemelde bijeenkomsten ook andere kunstenaars uit België zoals de gebroeders Pierre (1759-1840) en Henri Redouté (1766-1852) en Ferdinand Delvaux (1782-1815). Hij ontmoette er ook André-Modeste Grétry (1741-1813) die toen al een levende legende was en aan wie zijn borstbeeld hij regelmatig voorbijliep in het 'Théâtre des Italiens'.

Na 1814 verminderde onvermijdelijk het aantal Belgen in Parijs. Het zwaartepunt van macht en invloed lag nu voor de politici en kunstenaars onder hen in Den Haag en in Brussel. Als er Belgen om een of andere reden een bezoek aan Parijs brachten, dan waren ze ongetwijfeld bij Van Praet welkom. Dit gold uiteraard in de eerste plaats voor bibliotecarissen zoals Van Hulthem en voor onderzoekers zoals de Reiffenberg⁹². Beiden lagen zeer waarschijnlijk aan de basis van de verkiezing in 1824 van Joseph Van Praet tot corresponderend lid van de Académie royale de Belgique.

90 Andries VAN DEN ABEELE, *De noblesse d'empire in West-Vlaanderen*, in: Biekorf, 2002, p. 309-332.

91 Auguste DE PEELLAERT, *Cinquante ans de souvenirs recueillis en 1866*, Brussel, 1867.

92 Reiffenberg werd zelf pas directeur van de Koninklijke bibliotheek in 1837. In de jaren twintig doceerde hij nog aan de Rijksuniversiteit in Leuven.

DE VRIENDEN IN ZIJN LEVENSAVOND

In het verlengde van zijn Belgische relaties, was er nog de groep vrienden waar Van Praet in de jaren twintig en dertig toe behoorde en die we vooral kennen omdat hij er in 1822 zijn jonge neef Jules Van Praet bij introduceerde. Het waren vooreerst overlevenden uit de twee hierboven genoemde groepen, maar ook nieuwe namen. Met sommigen ging de vriendschap terug tot zijn Brugse tijd, zoals met de gebroeders Edwards. De arts en etnoloog William Frederic Edwards (1777-1842)⁹³, ooit de eerste bibliothecaris van de openbare bibliotheek in Brugge en zijn halfbroer, de zoöloog Henry Milne Edwards (1800-1885)⁹⁴ waren na hun jeugd jaren in Brugge naar Parijs getrokken waar ze belangrijke personaliteiten werden. In Brugge had Van Praet hun vader gekend, die een vriend van Joseph Van Praet senior was. Toen William Edwards senior (1748-na 1802) in 1798 hertrouwde, was Augustin Van Praet één van zijn getuigen en toen deze zelf trouwde in 1802, was vader Edwards één van zijn getuigen. De Parijse William Edwards hield salon en bij hem ontmoetten oom en neef Van Praet de natuurkundige André Ampère (1775-1836)⁹⁵, de historici Abel Villemain (1790-1870)⁹⁶, Augustin Thierry (1795-1856)⁹⁷ en François Mignet (1796-1884)⁹⁸, de historici en politici Amable de Barante (1782-1866)⁹⁹ en François Guizot (1787-1874)¹⁰⁰, aan wie Jules Van Praet zijn eerste boek opdroeg. In zijn tweede boek was de invloed van Thierry duidelijk merkbaar. Van bescheiden statuus tussen die ge-

93 S. LE TOURNEUR, *William Edwards*, in: Dictionnaire de biographie française, T. XII, Parijs, 1970.

94 E. HONORE, *Henri Milne Edwards*, in: Dictionnaire de biographie française, T. XII, Parijs, 1970.

95 A. & E. FRANCESCHINI, *André Ampère*, in: Dictionnaire de biographie française, Parijs, T. II, 1936.

96 ROBERT & COUGNY, *Abel-François Villemain*, in: Dictionnaire des parlementaires français, Parijs, 1889.

97 A. DENIEUL-CORMIER, *Augustin Thierry: l'histoire autrement*, Paris, Publisud, 1996, coll. La France au fil des siècles.

98 Pierre LAROUSSE, *Mignet (François)*, in: Grand dictionnaire universel du XIXe siècle, Parijs, 1866-1877.

99 Antoine DENIS, *Amable-Guillaume-Prospere Brugière de Barante (1782-1866): homme politique, diplomate et historien*, Honoré Champion, Parijs, 2000.

100 M. RICHARD, *François Guizot*, in: Dictionnaire de biographie française, T. XVII, Parijs, 1986.

leerde mannen, circuleerde ook Henry Beyle (1783-1842) die nog niet de wereldberoemde Stendhal was en die een ware mentor werd voor de jonge Jules Van Praet¹⁰¹. Twee andere Bruggelingen kon men eveneens bij Edwards aantreffen: de geograaf Charles Imbert de Mottelettes (1799-1861)¹⁰² die secretaris was van de door Edwards voorgezeten *Société ethnologique* en Louis de Potter (1766-1859)¹⁰³, de republikeinse 'edelman' en filosoof. Imbert was niet alleen een soort Parijse secretaris voor De Potter, maar hij werkte een hele tijd met Joseph-Basile samen aan een bibliografie van alle publicaties die over de Zuidelijke Nederlanden of België waren verschenen. Het werk was ongeveer voltooid, maar werd nooit gepubliceerd.

Als laatste groep van vrienden en relaties zijn ook zijn collega's van de Académie te vermelden. Van Praet werd pas in 1830 lid van de *Académie des inscriptions et belles lettres* en hij was toen al zesenzeventig. Men had hem wel erg lang laten wachten, zeker als men vergelijkt met andere geleerden, onder wie bibliothecarissen, die er veel jonger hun intrede deden. Speelde wellicht het feit mee dat hij nog steeds als 'Belg' beschouwd werd, ook al had hij in 1814 voor de Franse nationaliteit gekozen? Maakte zijn bescheidenheid, waar iedereen hem voor loofde, dat hij niet als voldoende belangrijk werd beschouwd? Of was men er eigenlijk niet zo van overtuigd dat alleen maar het leiden van een bibliotheek een voldoende titel gaf om in een gezelschap van topgeleerden te worden opgenomen? Van Praet had immers weinig gepubliceerd. Wellicht speelden politieke motieven een hoofdrol, aangezien hij tot een groep van gematigde republikeinen behoorde, die zowel onder het keizerrijk als tijdens de restauratie niet in geur van heiligheid stond. Daar lijkt het wel op, want in 1830 ging het om een echte inhaalbeweging. Niet minder dan dertien nieuwe leden, van wie de meesten tot dan toe *persona non grata* waren, werden kort voor

101 Gustave CHARLIER, *Stendhal et les Van Praet*, in: *Revue d'histoire littéraire de la France*, 1922, blz. 492-494; *Stendhal et ses amis belges*, Le Divan, Parijs, 1931.

102 Ch. PIOT, *Charles Imbert de Motelettes*, in: *Biographie nationale de Belgique*, T. X, Brussel, 1888, col. 8-9.

103 Th. JUSTE, *Louis De Potter*, in: *Biographie nationale de Belgique*, T. V, Brussel, 1876, col. 620-629.

en na de val van koning Charles X, in de Académie opgenomen, onder wie de befaamde egyptoloog Jean-François Champollion (1790-1833)¹⁰⁴, voor wie de erkenning ook enigszins laat kwam.

In principe kon Van Praet op de vergaderingen een vijftigtal geleerden ontmoeten die, samen met hem, lid van de *Académie des inscriptions et belles lettres* waren. Enkele onder hen kende hij al lang, zoals Henri Grégoire, Bon-Joseph Dacier en Pierre Daunou. Andere van zijn vrienden die lid waren (Lanjuinais, Gail, Langlès) waren ondertussen overleden. Of hij onder de andere leden veel kennissen vond of eventueel nieuwe vrienden maakte, verdient onderzoek. Heel wat leden waren oud tot zeer oud en stonden aan de drempel van de dood, zodat Van Praet ze wellicht niet ontmoette. Dit gold onder meer voor Talleyrand (1754-1838) en minister Charles Reinhard (1761-1837). Tijdens de korte duur van zijn lidmaatschap overleden 20 leden, terwijl er vijftien nieuwe werden benoemd, onder wie hij alvast de historicus François Guizot kende¹⁰⁵.

Heeft dit lidmaatschap enige rol gespeeld in Van Praets laatste levensjaren? Studies ontbreken die zouden kunnen aantonen in welke mate hij actief was binnen de Académie en in hoeverre hij aan de vergaderingen deelnam en daar collega's ontmoette. Meer zekerheid hebben we over zijn contacten met Jean-Jacques de Bure, bij wie hij de zondag ging lunchen. Dat vertelden Reiffenberg en Pâris, die het wel uit eerste bron zullen vernomen hebben. Daar werd de afspraak gemaakt dat de Bure zijn testamentuitvoerder zou zijn.

Waar we niets over weten is over zijn relaties met het nieuwe koninkrijk België. Zijn neef Jules was na 1831 een soort onderkoning van België geworden en als hij naar Parijs kwam was het om in de ambassade te logeren en om met ministers en leden van het Franse

104 P. HAMON, *Jean-François Champollion*, in: *Dictionnaire de biographie française*, T. VIII, Parijs, 1959.

105 René DUSSAUD, *La nouvelle Académie des Inscriptions et Belles-Lettres (1795-1914)*, 2 vol. Parijs, Geuthner, 1946-1947.

koninklijk huis om te gaan, meer bepaald toen hij werd gestuurd om mee over de modaliteiten van het huwelijk van Leopold en Marie-Louise te onderhandelen. Het is onwaarschijnlijk dat hij bij die gelegenheden zijn oude oom niet ging bezoeken, maar daarover lijken geen gegevens bekend te zijn.

Van Praet werd stilaan door ziekte getroffen en werd verlamd. We weten niet vanaf wanneer hij hiermee geplaagd werd, maar wellicht kan dit toch maar in de laatste paar jaar van zijn leven geweest zijn, want hij bleef zijn appartement in de Bibliothèque royale bewonen en er door het gezin van de conciërge bezorgd worden.

In België deelden Jules Van Praet en Paul Devaux met een bescheiden *faire-part* het overlijden van hun oom aan vrienden en kennissen mee.

CONCLUSIE

De conclusie van deze bijdrage is dat op enkele punten de biografie van Joseph-Basile Van Praet is gerectificeerd of aangevuld. Er blijven echter nog heel wat vraagtekens.

Een echte biografie en een ontleding van de precieze invloed van de man op de evolutie van het openbaar boekenbezit, in Parijs en elders, wacht nog op een grondige aanpak.

Er blijft een evaluatie te maken van het werk van Van Praet als bibliothecaris. Op het gebied van de uitbreiding van de boeken-schat in de Bibliothèque nationale bestaat geen twijfel: onder zijn leiding, al dan niet gedeeld met anderen, was die fenomenaal te noemen en hij greep de door de revolutie geschapen omstandigheden aan om de boeken massaal in zijn bibliotheek te doen terecht komen. Ook de organisatie was niet onbehoorlijk, want alles was goed terug te vinden, althans Van Praet zelf wist waar elk boek stond. De meest geuite kritiek was echter dat de catalogus van de bibliotheek alleen in zijn hoofd bestond en dit natuurlijk hoogst vervelend zou worden eenmaal hij er niet meer zou zijn. De kritiek was niet helemaal terecht want Van Praet had dan

toch minstens voor gedrukte inventarissen gezorgd van de meest merkwaardige boeken, die de zogenaamde *Réserve* uitmaakten¹⁰⁶. Maar dat na hem nog een immens werk zijn opvolgers te wachten stond, was duidelijk.

¹⁰⁶ Joseph VAN PRAET, *Catalogue des livres imprimés sur vélin de la bibliothèque du roi*, Parijs, de Bure frères, 1822, 5 Vol. ; *Catalogue des livres imprimés sur vélin qui se trouvent dans les bibliothèques tant publiques que particulières, pour servir de suite au Catalogue des livres imprimés sur vélin de la Bibliothèque du roi*, Parijs, De Bure frères, 1824-1828, 4 Vol.